

Стан , загрози та перспективи економічної безпеки України

На теперішній час економічна безпека України перебуває на недостатньому рівні, оскільки протягом 1990-2010 рр. не було досягнуто жодної макроекономічної мети розвитку, постійно погіршувались показники ефективності функціонування економіки внаслідок старіння основного капіталу, погіршення конкурентної спроможності національної економіки, втечі інвестиційного капіталу за кордон, непривабливості українського ринку для іноземного капіталу, відтоку наукових і висококваліфікованих робітничих кадрів і, врешті, тінізації й криміналізації економіки.

Це сталось внаслідок того, що не було чітко сформовано національну ідею, українські державні пріоритети, на певному етапі розвитку періоду накопичення первинного капіталу відбулося зрощення криміналітету та великого бізнесу з владними структурами, а також проблемою стало використання державного економічного потенціалу і майна для особистого збагачення. Також не було сформовано правового поля захисту національних економічних інтересів на усіх рівнях - від індивідуального до міжнародного. Ціла низка тимчасових чинників перетворилась в постійно діючі джерела економічної небезпеки на рівні держави.

Першим і головним серед них є відсутність середньо- та довгострокової Стратегії економічного розвитку, яка б включала в себе аналіз ситуації та програми розвитку по кожній галузі економіки. Рішення влади приймаються «за ситуацією» без слідування чіткій економічній стратегії (плану). Також небезпечною загрозою на державному рівні для економічної безпеки країни є протистояння законодавчої і виконавчої гілок влади, яке спостігається певні проміжні періоди часу. Взаємні протидії, відсутність ефективної правової бази складають головну небезпеку реалізації макроекономічних цілей розвитку національної економіки. Протистояння між Верховною Радою і Президентом України, Кабінетом Міністрів та регіональною виконавчою владою, які спостерігались певні періоди часу в Україні, негативно відбивались на бюджетному процесі, взаємовідносинах з світовими економічними установами МВФЮ ЕББР, країнами-кредиторами, тощо.

Наприклад, внаслідок політичних потрясінь, у першому півріччі 2014 року Україна перебувала без затвердженого бюджету. Це обернулось тим, що міжнародні фінансові установи відтермінували надання кредитів, що були вкрай потрібні для розвитку економіки. Більш того, відчуваючи

гостру нестачу фінансових ресурсів, Україна в першому півріччі 2015 р. повинна була погашати заборгованість і сплачувати відсотки, відривати грошові ресурси від сплати боргів з пенсій і заробітної плати. У 2016 р. Україна не отримала кредитів від світового банку та МВФ, що негативно впливає на інвестиційні процеси.

Натомість, якщо була б побудована науково обґрунтована Стратегія або Програма економічного розвитку України та навколо неї було сконцентровано наявні фінансові ресурси країни, необхідність зовнішнього кредитування була б меншою або її не було б взагалі.

Прийняті Міністерством економічного розвитку і торгівлі України програмні документи мають такі позитивні компоненти, як дерегуляція, проведення відкритих конкурсів на зайняття керівних посад в державних підприємствах, але мають односторонню орієнтацію на розвиток малого та середнього бізнесу. Такий підхід, особливо умовах високих ставок кредитування, не є системним та комплексним, в належній мірі не приділяється увага галузям високотехнологічного виробництва, які можуть стати драйвером економічного зростання. Також негативний ефект для розвитку економіки має відсутність належного співробітництва уряду з промисловцями по загальному узгодженню державної політики та недостатній рівень роботи по створенню механізмів з розвитку венчурних підприємств для впровадження інновацій у виробництво.

Наступною небезпечною загрозою економічній системі України є деформація структури суспільного виробництва відносно потреб держави та населення. Вона була закладена в умовах трансформації економіки України та її налаштування під вимоги світової економіки. Одностороння геополітична орієнтація країни на ринки, де споживаються переважно сировинні товари, загострила проблему сировинно-експортної орієнтації економіки України та кризи в високотехнологічних галузях промисловості.

В розвинутій ринковій економіці більше половини ВВП призначається для задоволення споживчих потреб населення. Остані роки приблизно 4/5 її ВВП складала продукція металургійної, машинобудівної і хімічної промисловості, що в умовах всесвітньої фінансової кризи, обмежень щодо експорту до країн СНД та падінню цін на світових сировинних ринках, призвело до кризи в експортно-орієнтованих галузях. В той же час, агропромисловий комплекс почав помірно нарощувати темпи виробництва. Однак низька додана вартість продукції агропромислового комплексу не дає перспектив економічного зростання з односторонньою орієнтацією на АПК. Прискорення розвитку аграрного виробництва також може дати певний поштовх для розвитку сільгоспмашинобудування за умов виваженої державної політики.

Третьою загрозою розвитку економічній системі України є високі ставки кредитування у гривні вітчизняними банками внаслідок високої ключової ставки НБУ. Вартість кредитів у гривні перевищує

рентабельність переважної більшості сфер виробництва. Окремі компанії отримують кредитування з міжнародного фінансового ринку у доларах США та євро під низькі відсотки(до 4-5%), але це доступно лише великому бізнесу.

Втрати орієнтирів розвитку технологій є іншою складовою структурної деформації економіки України. Тому орієнтація її промислового і науково-технічного потенціалу на традиційні фабричні технології виробництва сировини, напівфабрикатів і комплектуючих виробів для систем машин на підставі міжнародної кооперації є компенсуючим механізмом збереження цього потенціалу. Але необхідним є удосконалення політики щодо механізмів створення та впровадження інновацій у виробництво.

Внаслідок кризових процесів в Україні споживання енергоресурсів скоротилося майже на чверть від загального обсягу, що свідчить про вимушене скорочення темпів виробництва та частково зумовлено політикою енергозбереження. В той же час , чітко визначився процес призупинення сучасних виробництв електронної продукції, контрольно-вимірювальних приладів і комп'ютерних систем управління , напрямків, який раніше розвивались в Україні. Сьогодні на світовому ринку готова продукція приносить на один-два порядки вищу додану вартість, ніж сировина, напівфабрикати і комплектуючі вироби. Якщо йдеться про порівняння продуктів науково містких виробництв в області електроніки, авіа- і ракетобудівництва, то вони приносять на три порядки вище доданої вартості, чим традиційні виробництва.

В цілому, небезпека економічної деіндустріалізації України полягає в тому, що у процесі імплементації угоди про Асоціацію України та країн ЄС виявляються чіткі тенденції повернення від виробництва науково місткої продукції до традиційного виробництва, до скорочення високотехнологічної частини промисловості та зростання відносної частки експортно-орієнтованої сировинної промисловості в структурі галузей економіки.

Структурна деформація економіки має конкретну форму виявлення - спад виробництва. За десять років трансформаційного періоду спад виробництва в Україні склав приблизно 2/3 передкризового обсягу (табл.1).

Спад виробництва є структурною деформацією економіки, в якій 4/5 обсягу виробництва промислової продукції знаходилося поза межами споживчого попиту та було орієнтовано на експорт. Небезпека деформації економічної структури і падіння виробництва, підвищення частки експортно-орієнтованої сировинної промисловості в структурі галузей економіки полягає в тому, що країна вкрай сильно залежить від імпорتنих поставок товарів «народного вжитку» , переважної більшості високотехнологічного обладнання та кон'юнктури на світових сировинних

ринках. Внаслідок падіння світових цін на сировинні товари , які експортуює Україна, суттєво зменшились валютні надходження від експорту , що разом із розірванням зв'язків промислової кооперації призвело до девальвації національної валюти у 3,2 рази за період 2014-2016 років.

Оцінюючи динаміку процесів в економіці , високотехнологічні сектори промисловості зменшили об'єми продукції більшими темпами, ніж сировинні, хоча рівні падіння були співставними. Наприклад, в середньому по переробній галузі зменшення обсягу виробленої продукції за 2014-2015 рік було 20,7%, по машинобудуванню -31,8%, металургії – 28,2%, в цілому по промисловості – 21,8%. [1] Зниження реального ВВП у 2014 році склало 13,3%, у 2015 році 12,9%, та в цілому за два роки зниження реального ВВП (в цінах 2013-го року) склало 24,5% [1,3]. В структурі експорту поступово збільшується частка продукції АПК та харчової промисловості, експорту деревини та паперу, хімічної та легкої промисловості , зменшується частка продукції машинобудування, мінеральних продуктів, недорогочінних металів та виробів з них. [1] В цілому експорт та імпорт у 2015 році у порівнянні з 2014-м роком суттєво зменшились на 30,9% та 31,2% відповідно [1]. Збільшення частки підприємств низького переробки продукції з низькою доданою вартістю в структурі економіки призводить до більшої залежності економіки України від кон'юнктури на світових сировинних ринках.

Рік	ВВП у поточних цінах		Темп зростання ВВП з урахуванням інфляції	Динаміка прямих інвестицій, млн.дол. США	% відношення до показника минулого року
	МЛРД. ГРН	МЛРД. ДОЛ. США			
2005	441,4	86.2	2.9	7808	-
2006	544,1	107.8	7.5	5604	71,7
2007	720,7	142.7	7.5	9891	176,5
2008	948	180.1	1.9	10913	110,3
2009	913,3	117.2	-14.5	4816	44
2010	1082,5	137.9	4.1	6495	134,8
2011	1316,6	162.9	5.2	7207	111,0
2012	1408,8	180.2	0.3	8401	116,6
2013	1454,9	175.5	0.0	4499	53,5
2014	1566,7	134.9	-13,3	410	9,1

Табл.1.Динаміка ВВП і прямих інвестицій в економіку України в 2005-2014 рр. [1,2,3]

Тому економічна система, в сутності, продовжувала функціонувати як споживча та вкрай імпортозалежна, та була неспроможна перерозподілити інвестиційні ресурси згідно з реальними потребами економіки. До того ж, обсяг інвестицій зменшувався ще в більшій ступені, ніж зменшувався ВВП. Сьогодні в Україні питома вага інвестицій у ВВП є нижча порогового показника з точки зору економічної безпеки, якій повинен бути не меншим, ніж 25 відсотків.

Економічна безпека України має ряд суттєвих загроз, пов'язаних з управлінням економічними процесами. Відсутність всеохоплюючої Стратегії економічного розвитку, експортно-орієнтована сировинна структура економіки, критична залежність від імпорту високотехнологічного обладнання та товарів «народного вжитку», зменшення частки високотехнологічної промисловості в структурі економіки, високі ставки кредитування бізнесу у національній валюті є небезпекою для стабільного зростання економіки та потребують спланованого та виваженого рішення з боку влади з метою відновлення зростання темпів приросту економіки за рахунок розвитку промисловості з високою доданою вартістю.

Список використаної літератури

- 1.Офіційний сайт державної служби статистики України. [Електроний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- 2.ВВП України, структура и динамика (2002-2015) [Електроний ресурс]. Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>
- 3.Индекс инфляции (Украина) (2000-2016) [Електроний ресурс]. Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>.